

KURUKSHETRA UNIVERSITY

KURUKSHETRA

(Established by the State Legislature Act XII of 1956)
("A" Grade, NAAC Accredited)

SCHEME, SYLLABUS AND COURSES OF READING (Modified w.e.f. Academic Session : 2015-2016) FOR M. A. SANSKRIT (PREVIOUS) SEMESTERS : I & II

Semester – I Examination : December, 2015
Semester – II Examination : May, 2016

Published by:
REGISTRAR
KURUKSHETRA UNIVERSITY
KURUKSHETRA

Can be had from:
Manager
Printing & Publications
Kurukshetra University
KURUKSHETRA – 136 119

Price:
Rs (At counter)
Rs (By Regd. Book-Post)

कुरुक्षेत्रविश्वविद्यालयः, कुरुक्षेत्रम्

(1956 तम-वर्षगत-राज्यविधायिका-अधिनियम-XII-द्वारा स्थापितः)

("ए" श्रेणी, नाक-प्रत्यायितः)

KURUKSHETRA UNIVERSITY, KURUKSHETRA

(Established by the State Legislature Act XII of 1956)

(*A* Grade, NAAC Accredited)

एम० ए० संस्कृतम् (प्रथमं वर्षम्), प्रथमद्वितीयसत्रात्मकम्

M. A. Sanskrit (Previous), Semesters : I & II

योजना, पाठ्यक्रमः, पाठचर्या च

(2015-2016 शैक्षिकसत्रतः संशोधितम्)

SCHEME, SYLLABUS AND COURSES OF READING

(Modified w.e.f. Academic Session : 2015-2016)

एम० ए० (संस्कृतम्)-कक्ष्यायाः प्रथमवर्षीयपाठ्यक्रमः (शैक्षिकसत्रम् 2015-2016) सत्रद्वये (प्रथमसत्रे, द्वितीयसत्रे च) विभक्तः वर्तते। तत्र प्रथमे सत्रे पञ्च (5) अनिवार्यपत्राणि निर्धारितानि सन्ति। एवमेव द्वितीयसत्रे पञ्च (5) अनिवार्यपत्राणि निर्धारितानि सन्ति। प्रत्येकं लिखितपत्राय अशीति (80) अङ्काः विद्यन्ते। परीक्षासमयः प्रतिपत्रं 3 होराः भविष्यति। एतदतिरिक्तं प्रतिपत्रं विंशतिः (20) अङ्काः आन्तरिकमूल्याङ्कनाय अधोनिर्दिष्टरूपेण निर्धारिताः –

(i) प्रतिपत्रम् एका परीक्षा संगोष्ठी वा	: 50% = 10 अङ्काः
(ii) एका कक्ष्यापरीक्षा (प्रतिपत्रम् एककक्ष्याकालावधिका परीक्षा)	: 25% = 05 अङ्काः
(iii) कक्ष्या-उपस्थितिः	: 25% = 05 अङ्काः
कक्ष्या-उपस्थितिभ्यः अधोलिखितरीत्या अङ्काः प्रदास्यन्ते-	
(1) 91% तोऽग्रे	: 5 अङ्काः
(2) 81% तः 90% पर्यन्तम्	: 4 अङ्काः
(3) 75% तः 80% पर्यन्तम्	: 3 अङ्काः
(4) 70% तः 74% पर्यन्तम्	: 2 अङ्काः
(5) 65% तः 69% पर्यन्तम्	: 1 अङ्कः

The syllabus of M.A. Sanskrit (Previous) class is bifurcated into two semesters, namely, Semester-I and Semester-II, with effect from the Academic Session 2011-2012. There are five (5) compulsory papers prescribed for Semester-I. In the same way there are five (5) compulsory papers

KURUKSHETRA UNIVERSITY
SYLLABUS (M. A. SANSKRIT, SEMESTER-I & II)
(Modified w.e.f. Session 2015-2016)

prescribed for Semester-II. Each written paper carries Eighty (80) marks. The time for examination in each paper will be three (3) hours. Besides, each paper has been assigned Twenty (20) marks for Internal Assessment as per scheme noted below:

(i) One test/Seminar for each paper	:	50% = 10 Marks
(ii) One Class test (one period duration)	:	25% = 05 Marks
(iii) Attendance	:	25% = 05 Marks

Marks for Attendance will be given as under:

(1) 91% onwards	:	5 Marks
(2) 81% to 90%	:	4 Marks
(3) 75% to 80%	:	3 Marks
(4) 70% to 74%	:	2 Marks
(5) 65% to 69%	:	1 Mark

KURUKSHETRA UNIVERSITY
SYLLABUS (M. A. SANSKRIT, SEMESTER-I & II)
(Modified w.e.f. Session 2015-2016)

पाठ्यक्रमस्य रूपरेखा (Outlines of the Syllabus)

एम० ए० संस्कृतम्, प्रथमं सत्रम्
M. A. Sanskrit, First Semester

पत्रसंख्या Paper No.	पत्र-नाम Nomenclature of Paper	पूर्णाङ्काः Max. Marks	आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः Marks of Internal Assessment	समयः Time
प्रथमपत्रम् Paper-I	संहिता उपनिषत् च Samhita Upanisat Cha	80	20	3 होराः 3 Hours
द्वितीयपत्रम् Paper-II	व्याकरणम् भाषाविज्ञानम् च (1) Vyakaranam Bhasavijnanam Cha (1)	80	20	3 होराः 3 Hours
तृतीयपत्रम् Paper-III	भारतीयदर्शनम् (1) Bharatiyadarshanam (1)	80	20	3 होराः 3 Hours
चतुर्थपत्रम् Paper-IV	काव्यम् नाटकम् च Kavyam Natakam Cha	80	20	3 होराः 3 Hours
पञ्चमपत्रम् Paper-V	धर्मतन्त्रागमः (1) Dharmatantragamah (1)	80	20	3 होराः 3 Hours

एम० ए० संस्कृतम्, द्वितीयं सत्रम्
M. A. Sanskrit, Second Semester

पत्रसंख्या Paper No.	पत्र-नाम Nomenclature of Paper	पूर्णाङ्काः Max. Marks	आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः Marks of Internal Assessment	समयः Time
षष्ठपत्रम् Paper-VI	ब्राह्मणम् वेदाङ्गानि च Brahmanam Vedangani Cha	80	20	3 होराः 3 Hours
सप्तमपत्रम् Paper-VII	व्याकरणम् भाषाविज्ञानम् च (2) Vyakaranam Bhasavijnana Cha (2)	80	20	3 होराः 3 Hours
अष्टमपत्रम् Paper-VIII	भारतीयदर्शनम् (2) Bharatiyadarshanam (2)	80	20	3 होराः 3 Hours
नवमपत्रम् Paper-IX	काव्यम् काव्यशास्त्रम् च Kavyam Kavyashastram Cha	80	20	3 होराः 3 Hours
दशमपत्रम् Paper-X	धर्मतन्त्रागमः (2) Dharmatantragamah (2)	80	20	3 होराः 3 Hours

एम० ए० संस्कृतम् (प्रथमं वर्षम्), प्रथमं सत्रम्
M. A. SANSKRIT (PREVIOUS), FIRST SEMESTER

लिखितपत्राणां विस्तृतः पाठ्यक्रमः
(2015-2016 शैक्षिकसत्रतः संशोधितः)

Detailed Syllabus for written papers
(Modified w.e.f. Academic Session 2015-2016)

प्रथमपत्रम् : संहिता उपनिषत् च
Paper-I : Samhita Upanisat Cha

पूर्णाङ्काः 80
आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20
समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1:** निम्नलिखितसूक्तानां पारम्परिक्या आधुनिक्या आलोचनात्मकपद्धत्या च गहनम् अध्ययनम् (संस्कृतमाध्यमेन)— 16 अङ्काः
ऋग्वेदः—अग्निः (1.1); सविता (1.35); विष्णुः (1.54); इन्द्रः (2.12);
रुद्रः (2.33); बृहस्पतिः (4.50); उषाः (5.80); वरुणः (7.88); सोमः (9.80)।
- घटकम्-2:** निम्नलिखितसूक्तानां पारम्परिक्या आधुनिक्या आलोचनात्मकपद्धत्या च गहनम् अध्ययनम्— 16 अङ्काः
ऋग्वेदः—पुरुषः (10.90); हिरण्यगर्भः (10.121); नासदीयम् (10.129); वाक् (10.125);
पुरुवा-उर्वशी (10.95); यम-यमी-सूक्तम् (10.10); सरमा-पणि-संवादः (10.108);
विश्वामित्र-नदी-सूक्तम् (3.33)।
- घटकम्-3:** निम्नलिखितसूक्तानां पारम्परिक्या आधुनिक्या आलोचनात्मकपद्धत्या च गहनम् अध्ययनम्— 16 अङ्काः
यजुर्वेदः—शिवसंकल्पसूक्तम् (34.1-6); अथर्ववेदः (शौनकः)—भूमिसूक्तम् (12.1.1-30)।
- घटकम्-4:** ईशावास्योपनिषद् (यजुर्वेदीयः चत्वारिंशः अध्यायः): विशदव्याख्यामात्रम्। 16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमघटकाश्रितः द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

KURUKSHETRA UNIVERSITY
SYLLABUS (M. A. SANSKRIT, SEMESTER-I & II)
(Modified w.e.f. Session 2015-2016)

प्रश्नपत्रनिर्माणविधि:

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे **पञ्च** (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
  - I. प्रथमः प्रश्नः – अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने **चत्वारः** (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4X4=16अङ्काः)
  - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– पारम्परिक्या आधुनिक्या आलोचनात्मकपद्धत्या च **मन्त्रद्वयं संस्कृतमाध्यमेन** व्याख्यातुं प्रथमघटकोक्तसूक्तेभ्यः **मन्त्रत्रयं** प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)
  - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)–
    - (क) पारम्परिक्या आधुनिक्या आलोचनात्मकपद्धत्या च **मन्त्रद्वयं** व्याख्यातुं द्वितीयघटकोक्तसूक्तेभ्यः **मन्त्रत्रयं** प्रदास्यते। (2X5=10अङ्काः)
    - (ख) यथानिर्दिष्टसूक्तसम्बद्धं वैदिकदेवविषयकम् **एकम्** आलोचनात्मकं प्रश्नं समाधातुं **प्रश्नद्वयं** प्रदास्यते। (6अङ्काः)
  - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– पारम्परिक्या आधुनिक्या आलोचनात्मकपद्धत्या च **मन्त्रचतुष्टयं** व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टसूक्तद्वयात् **षट्** मन्त्राः प्रदास्यन्ते। (4X4=16अङ्काः)
  - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)–**मन्त्रद्वयस्य** विशदव्याख्यायै यथानिर्दिष्टग्रन्थात् **मन्त्रत्रयं** प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)

अनुशासितग्रन्थाः

1. The New Vedic Selection, Part I & II (Revised and Enlarged Edition), Braj Bihari Chaubey, Bharatiya Vidya Prakashan, Delhi-7.
2. Vedic Selection, A.A. Macdonell, Motilal Banarsidass, Delhi.
3. ऋग्वेद, सायणभाष्यसहित।
4. उव्वट-महीधरकृत शुक्लयजुर्वेदभाष्य।
5. सुबोधभाष्य : दामोदरपाद सातवलेकर, पारडी।
6. Hymns of the Atharvaveda – M. Bloomfield, Motilal Banarsidass, Delhi.
7. ईशावास्योपनिषद् (शाङ्करभाष्य), गीता प्रेस, गोरखपुर।
8. ऋक्सूक्तसंग्रह, कृष्ण कुमार एवं हरिदत्त शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ।
9. ऋग्वेदीय सूक्तसंग्रह, डॉ० वेदप्रकाश उपाध्याय, अनुराग प्रकाशन, इलाहाबाद।

द्वितीयपत्रम् : व्याकरणम् भाषाविज्ञानम् च (1)
Paper-II : Vyakaranam Bhasavijnanam Cha (1)

पूर्णाङ्काः 80
आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20
समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1:** वरदराजः, लघुसिद्धान्तकौमुदी (संस्कृतमाध्यमेन) 16 अङ्काः
अधोलिखितप्रकरणसम्बद्धसूत्राणां संस्कृतमाध्यमेन सोदाहरणं व्याख्या, प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रिया च—
(क) सञ्ज्ञाप्रकरणम्; (ख) सन्धिप्रकरणम् (अचसन्धिप्रकरणतः विसर्गसन्धिप्रकरणपर्यन्तम्)।
- घटकम्-2:** वरदराजः, लघुसिद्धान्तकौमुदी 16 अङ्काः
अधोलिखितप्रकरणसम्बद्धसूत्राणां सोदाहरणं व्याख्या, प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रिया च—
सुबन्तप्रकरणम् :-
(क) अजन्तपुँल्लिङ्गप्रकरणम्— राम, सर्व, हरि, सखि, गो।
(ख) अजन्तस्त्रीलिङ्गप्रकरणम्— रमा, सर्वा, मति, स्त्री।
(ग) अजन्तनपुँसकलिङ्गप्रकरणम्— ज्ञान, वारि, दधि, मधु।
(घ) हलन्तपुँल्लिङ्गप्रकरणम्— विश्ववाह, मघवन्, राजन्, पथिन्, विद्वस्, तद्, युष्मद्, अस्मद्।
- घटकम्-3:** वरदराजः, लघुसिद्धान्तकौमुदी 16 अङ्काः
अधोलिखितप्रकरणसम्बद्धसूत्राणां सोदाहरणं व्याख्या, प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रिया च—
(क) तिङन्ते भ्वादिप्रकरणम्— √भू, √एध्।
(ख) पूर्वकृदन्तप्रकरणम्।
- घटकम्-4:** भाषाविज्ञानम्— 16 अङ्काः
भाषाविज्ञानस्य परिभाषा क्षेत्रं च। भाषायाः परिभाषा वैशिष्ट्यानि च। भाषागतपरिवर्तनं तद्भेदाश्च। भाषापरिवर्तनस्य कारणानि। भाषापरिवाराः (रूपरेखामात्रम्)। भारोपीयपरिवारस्य भाषागतप्रमुखशाखाः तासां वैशिष्ट्यानि च (रूपरेखामात्रम्)। इण्डो-इरानियन-भाषागतप्रमुखशाखाः तासां वैशिष्ट्यानि च (रूपरेखामात्रम्)। भाषाणां वर्गीकरणम् (परिवारमूलकम् आकृतिमूलकं च)।

टिप्पण्यः :-

- (क) प्रश्नपत्रे **पञ्च (5)** अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र **प्रथमप्रश्ने** घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः **वैकल्पिकः** भवेत्।
- (ग) प्रथमघटकाश्रितः **द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधि:

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे **पञ्च** (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
  - I. प्रथमः प्रश्नः –अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने **चत्वारः** (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4X4=16अङ्काः)
  - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)–
    - (क) प्रथमघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं **सूत्रद्वयं** संस्कृतमाध्यमेन सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् **सूत्रचतुष्टयं** प्रदास्यते। (2X4=8अङ्काः)
    - (ख) प्रथमघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य **पदद्वयस्य** प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां संस्कृतमाध्यमेन लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् **पदचतुष्टयं** प्रदास्यते। (2X4=8अङ्काः)
  - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)–
    - (क) द्वितीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं **सूत्रद्वयं** सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् **सूत्रचतुष्टयं** प्रदास्यते। (2X4=8अङ्काः)
    - (ख) द्वितीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य **पदद्वयस्य** प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् **पदचतुष्टयं** प्रदास्यते। (2X4=8अङ्काः)
  - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)–
    - (क) तृतीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं **सूत्रद्वयं** सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् **सूत्रचतुष्टयं** प्रदास्यते। (2X4=8अङ्काः)
    - (ख) तृतीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य **पदद्वयस्य** प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् **पदचतुष्टयं** प्रदास्यते। (2X4=8अङ्काः)
  - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)–
    - चतुर्थघटकान्तर्गतपाठ्यक्रमसम्बद्धं समीक्षात्मकं **प्रश्नद्वयं** समाधातुं **प्रश्नचतुष्टयं** प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)

अनुशासितग्रन्थाः

1. लघुसिद्धान्तकौमुदी, व्याख्या० श्रीधरानन्द शास्त्री चिल्डियाल, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
2. लघुसिद्धान्तकौमुदी, वरदराज, व्याख्या० भीमसेन शास्त्री, भैमी प्रकाशन, दिल्ली।
3. लघुसिद्धान्तकौमुदी, व्याख्या० आद्याप्रसाद मिश्र, अक्षयवट प्रकाशन, इलाहाबाद।
4. भाषा और भाषिकी, देवीशंकर द्विवेदी, हरियाणा साहित्य अकादमी, चण्डीगढ़।
5. पदपदार्थसमीक्षा, बलदेव सिंह, कुरुक्षेत्र विश्वविद्यालय, कुरुक्षेत्रं
6. सामान्य भाषा-विज्ञान, बाबूराम सक्सेना।
7. Introduction to Comparative Philology, P.D. Gune, Pune.
8. Transformational Grammar, Ratford, A., Cambridge Univ. Press, 1988.
9. Introduction to Linguistics, Ratford, A. et. al., Cambridge Univ. Press, 1999.
10. Introduction to Theoretical Linguistics, Lyons, John, 1968.
11. Linguistic Semantics, Lyons, John, Cambridge Univ. Press, 1995
12. General Linguistics, An Introductory Survey-Robins, R. H., Indiana Press, Bloomington, 1964.
13. Introduction to Government and Binding Theory, Haegeman, L., Basil Blackwell, 1994.

KURUKSHETRA UNIVERSITY
SYLLABUS (M. A. SANSKRIT, SEMESTER-I & II)
(Modified w.e.f. Session 2015-2016)

14. Principles and Parameters, Culicover, P.W., Oxford Univ. Press, 1997.
15. An Introduction to Language, Fromkin, V. and R. Rodman, New York etc. Harcourt, Brace Jovenovich College Publishers, 1988, 1992.
16. Linguistics, An Introduction to Language and Communication-Akmaijan, A.R. Demers and R. Hamish, Cambridge Mass, MIT Press, 1979.

***

तृतीयपत्रम् : भारतीयदर्शनम् (1)
Paper-III : Bharatiyadarshanam (1)

पूर्णाङ्काः 80
आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20
समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1:** केशवमिश्रः, तर्कभाषा (संस्कृतमाध्यमेन) : आरम्भतः प्रामाण्यवादपर्यन्तम् -निबन्धात्मकः प्रश्नः। 16 अङ्काः
- घटकम्-2:** केशवमिश्रः, तर्कभाषा : आरम्भतः प्रामाण्यवादपर्यन्तम् -पङ्क्तिव्याख्या। 16 अङ्काः
- घटकम्-3:** ईश्वरकृष्णः, सांख्यकारिका : तत्त्वकौमुद्यनुसारेण -निबन्धात्मकः प्रश्नः। 16 अङ्काः
- घटकम्-4:** ईश्वरकृष्णः, सांख्यकारिका : तत्त्वकौमुद्यनुसारेण -कारिकाव्याख्या। 16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

- (क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) प्रथमघटकाश्रितः द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
  - I. प्रथमः प्रश्नः –अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4X4=16अङ्काः)
  - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टग्रन्थम् आश्रित्य संस्कृतमाध्यमेन एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)
  - I. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– सप्रसङ्गं पङ्क्तिद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पङ्क्तित्रयं प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)

KURUKSHETRA UNIVERSITY
SYLLABUS (M. A. SANSKRIT, SEMESTER-I & II)
(Modified w.e.f. Session 2015-2016)

IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टग्रन्थम् आश्रित्य एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं प्रदास्यते।

(16अङ्काः)

V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– सप्रसङ्गं कारिकाद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकात्रयं प्रदास्यते।

(2X8=16अङ्काः)

अनुशासितग्रन्थाः

1. तर्कभाषा, व्याख्या० श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ।
2. तर्कभाषा, व्याख्या० बदरीनाथ शुक्ल, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
3. तर्कभाषा, व्याख्या० गजानन शास्त्री मुसलगाँवकर, चौखम्बा, वाराणसी।
4. Tarkabhāṣā, Eng. Tr. S.R. Iyer, Varanasi.
5. Tarkabhāṣā, Eng. Tr. A.B. Gajendragadkar.
6. सांख्यतत्त्वकौमुदीप्रभा, सम्पा० तथा व्याख्या० आद्याप्रसाद मिश्र, अक्षयवट प्रकाशन, इलाहाबाद।
7. सांख्यकारिका, सम्पा० तथा व्याख्या० गजाननशास्त्री मुसलगाँवकर, चौखम्बा, वाराणसी।
8. Sāṃkhyakārikā, Eng. Tr. Wilson, Delhi.

चतुर्थपत्रम् : काव्यम् नाटकम् च
Paper-IV : Kavyam Natakam Cha

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1: माघः, शिशुपालवधम् (प्रथमः सर्गः): सप्रसङ्गं छन्दोऽलङ्कारनिर्देशपूर्वकं श्लोकव्याख्या।	16 अङ्काः
घटकम्-2: भवभूतिः, उत्तररामचरितम् : सप्रसङ्गं काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं श्लोकव्याख्या।	16 अङ्काः
घटकम्-3: भवभूतिः, उत्तररामचरितम् : आलोचनात्मकाः प्रश्नाः।	16 अङ्काः
घटकम्-4: कालिदासः, मेघदूतम्- पूर्वमेघः, श्लोकाः 1-33 (संस्कृतमाध्यमेन): श्लोकव्याख्या।	16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) चतुर्थघटकाश्रितः पञ्चमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।

KURUKSHETRA UNIVERSITY
SYLLABUS (M. A. SANSKRIT, SEMESTER-I & II)
(Modified w.e.f. Session 2015-2016)

3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—

- I. प्रथमः प्रश्नः—अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने **चत्वारः (4)** विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4X4=16अङ्काः)
- II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)— सप्रसङ्गं छन्दोऽलङ्कारनिर्देशपूर्वकं **श्लोकद्वयं** व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् **श्लोकत्रयं** प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)
- III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)— सप्रसङ्गं काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं **श्लोकद्वयं** व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् **श्लोकत्रयं** प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)
- IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)— यथानिर्दिष्टनाटकं नाटककारं च आश्रित्य **एकं** प्रश्नं समाधातुम् आलोचनात्मकं **प्रश्नद्वयं** प्रदास्यते। (16अङ्काः)
- V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)— सप्रसङ्गं काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं **श्लोकद्वयं** संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् **श्लोकत्रयं** प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)

अनुशासितग्रन्थाः

1. शिशुपालवध, व्याख्या० आचार्य शेषराज शर्मा, वाराणसी।
2. उत्तररामचरित, व्याख्या० वीरराघव, वाराणसी।
3. शिशुपालवध (प्रथम सर्ग), व्याख्या० डॉ० श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ।
4. Uttararāmacarita of Bhavabhūti, M.R. Kale.
5. उत्तररामचरित, सम्पा० तारिणीश झा।
6. संस्कृत साहित्य का इतिहास, ए० बी० कीथ, अनु० मंगलदेव शास्त्री, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 1978
7. संस्कृत साहित्य का इतिहास, बलदेव उपाध्याय, शारदा निकेतन, वाराणसी, 1978
8. संस्कृत नाटककार, कान्तिकिशोर भरतिया, प्रकाशन शाखा, सूचना विभाग, उत्तरप्रदेश, 1959
9. संस्कृत नाटक समीक्षा, प्रो० इन्द्रपालसिंह 'इन्द्र', साहित्य निकेतन, कानपुर, 1960

पञ्चमपत्रम् : धर्मतन्त्रागमः (1)

Paper-V : Dharmatantragamah (1)

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1:** मनुस्मृतिः, प्रथमोऽध्यायः (**संस्कृतमाध्यमेन**) (कुल्लूकभट्टकृतमन्वर्थमुक्तावल्या आलोकेन)। 16 अङ्काः
- घटकम्-2:** मनुस्मृतिः, द्वितीयोऽध्यायः (कुल्लूकभट्टकृतमन्वर्थमुक्तावल्या आलोकेन)। 16 अङ्काः
- घटकम्-3:** चाणक्यसूत्राणि, 1-273 16 अङ्काः
- घटकम्-4:** चाणक्यसूत्राणि, 274-571 16 अङ्काः

KURUKSHETRA UNIVERSITY
SYLLABUS (M. A. SANSKRIT, SEMESTER-I & II)
(Modified w.e.f. Session 2015-2016)

टिप्पण्यः :-

- (क) प्रश्नपत्रे **पञ्च (5)** अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र **प्रथमप्रश्ने** घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः **वैकल्पिकः** भवेत्।
- (ग) प्रथमघटकाश्रितः **द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। **अन्ये प्रश्नाः** संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे **पञ्च (5)** अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
  - I. प्रथमः प्रश्नः –अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने **चत्वारः (4)** विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4X4=16अङ्काः)
  - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य **एकं** प्रश्नं संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं **प्रश्नद्वयं** प्रदास्यते। (16अङ्काः)
  - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य **पाठांशद्वयं** सप्रसङ्गं व्याख्यातुं **पाठांशत्रयं** प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)
  - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य **निबन्धात्मकं प्रश्नद्वयं** प्रक्ष्यते। (16अङ्काः)
  - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य **पाठांशद्वयं** सप्रसङ्गं व्याख्यातुं **पाठांशत्रयं** प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)

अनुशासितग्रन्थाः

1. मनुस्मृतिः, मन्वर्थमुक्तावलीसहिता, सं० वासुदेव शर्मा काशीकरः, निर्णयसागर प्रेस, मुम्बई, 1909
2. मनुस्मृतिः, मेधातिथि-मनुभाष्य-समेता, सम्पा० गङ्गानाथ झा, परिमल पब्लिकेशन्स, दिल्ली, 1998
3. कौटलीय अर्थशास्त्र, अनु० उदयवीर शास्त्री, मेहरचन्द लछमनदास, दिल्ली।
4. Kauṭilya's Arthasāstra, Tr. R. Shamasastri, Wesleyan Mission Press, Mysore

**एम० ए० संस्कृतम् (प्रथमं वर्षम्), द्वितीयं सत्रम्
(शैक्षिकसत्रम् 2015-2016)**

M. A. SANSKRIT (PREVIOUS), SECOND SEMESTER

(Academic Session : 2015-2016)

लिखितपत्राणां विस्तृतः पाठ्यक्रमः

Detailed Syllabus for written papers

षष्ठपत्रम् : ब्राह्मणम् वेदाङ्गानि च

Paper-VI : Brahmanam Vedangani Cha

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1:** ऐतरेयब्राह्मणम् : अध्यायः 33 (शुनःशेषाख्यानम्)–
संस्कृतमाध्यमेन व्याख्या आलोचनात्मकः प्रश्नः च। 16 अङ्काः
- घटकम्-2:** निरुक्तम्– प्रथमः अध्यायः – व्याख्या, आलोचनात्मकः प्रश्नः, निर्वचनानि च। 16 अङ्काः
- घटकम्-3:** निरुक्तम्– द्वितीयः अध्यायः (1-5 पादाः); सप्तमः अध्यायः (1-7 पादाः)–
व्याख्या, आलोचनात्मकः प्रश्नः, निर्वचनानि च। 16 अङ्काः
- घटकम्-4:** वैदिकं व्याकरणम्–
वैदिकभाषायाः स्वरूपम् ; वैदिकलौकिकभाषयोः अन्तरम् ; सन्धिः ; पदपाठः ; वैदिकस्वरः ;
लुङ् लकारः ; लेट् लकारः। प्रत्ययाः –शतृ, शानच्, क्वसु, कानच्, तुमर्थकाः। 16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) प्रथमघटकाश्रितः द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे **पञ्च** (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
  - I. प्रथमः प्रश्नः – अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने **चत्वारः** (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4X4=16अङ्काः)
  - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)–
    - (क) **पाठांशद्वयं** संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् **पाठांशत्रयं** प्रदास्यते। (2X4=8अङ्काः)
    - (ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थसम्बद्धम् **एकम्** आलोचनात्मकं प्रश्नं संस्कृतमाध्यमेन समाधातुं **प्रश्नद्वयं** प्रदास्यते। (8अङ्काः)
  - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)–
    - (क) **पाठांशद्वयं** व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् **पाठांशत्रयं** प्रदास्यते। (2X4=8अङ्काः)
    - (ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थसम्बद्धम् **एकम्** आलोचनात्मकं प्रश्नं समाधातुं **प्रश्नद्वयं** प्रदास्यते। (8अङ्काः)
  - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)–
    - (क) **पाठांशद्वयं** व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् **पाठांशत्रयं** प्रदास्यते। (2X4=8अङ्काः)
    - (ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थसम्बद्धम् **एकम्** आलोचनात्मकं प्रश्नं समाधातुं **प्रश्नद्वयं** प्रदास्यते। (8अङ्काः)
  - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)–
 चतुर्थघटकोक्तपाठ्यक्रमसम्बद्धं प्रश्नद्वयं समाधातुं **प्रश्नत्रयं** प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)

अनुशासितग्रन्थाः

1. ऐतरेय-ब्राह्मण (द्वितीय भाग), सायणभाष्यसहित, सम्पादक एवम् अनुवादक डॉ० सुधाकर मालवीय, तारा प्रिंटिंग वर्क्स, वाराणसी।
2. निरुक्त, हिन्दी अनुवादक पं० शिवनारायण शास्त्री, इण्डोलोजिकल बुक हाऊस, दिल्ली।
3. निरुक्त (भाग 1-2), स्कन्द-महेश्वर-कृत निरुक्तभाष्यटीका-सहित, लक्ष्मण स्वरूप, प्रका० पाणिनि, नई दिल्ली।
4. निरुक्त, दुर्गाचार्य-कृत वृत्ति-सहित, आनन्दाश्रम, पूना।
5. निरुक्तसम्मर्शः, ब्रह्ममुनि परिव्राजक, वैदिक यन्त्रालय, अजमेर।
6. हिन्दी निरुक्त (अध्याय 1, 2, 7), व्याख्या० कपिलदेव शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ।
7. वैदिक व्याकरण (भाग 1-2), रामगोपाल, नैशनल पब्लिशिंग हाऊस, दिल्ली।
8. A Vedic Grammar for Students, A.A. Macdonell, Motilal Banarsidass, Delhi.

सप्तमपत्रम् : व्याकरणम् भाषाविज्ञानम् च (2)

Paper-VII : Vyakaranam Bhasavijnanam Cha (2)

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1:** वरदराजः, लघुसिद्धान्तकौमुदी 16 अङ्काः
अधोलिखितप्रकरणसम्बद्धसूत्राणां सोदाहरणं व्याख्या, प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रिया च—
(क) तिङन्ते अदादिप्रकरणम् :- √अद्, √अस्।
(ख) नामधातुप्रकरणम्। (ग) आत्मनेपदप्रक्रिया। (घ) परस्मैपदप्रक्रिया।
- घटकम्-2:** वरदराजः, लघुसिद्धान्तकौमुदी 16 अङ्काः
अधोलिखितप्रकरणसम्बद्धसूत्राणां सोदाहरणं व्याख्या, प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रिया च—
(क) समासप्रकरणम्।
(ख) तद्धितप्रकरणम् (चातुरर्थिकपर्यन्तम्)।
- घटकम्-3:** भट्टोजिदीक्षितः, सिद्धान्तकौमुदी (पूर्वार्द्धम्) : कारकप्रकरणम् (संस्कृतमाध्यमेन)
(क) सोदाहरणं सूत्रव्याख्या। 08 अङ्काः
(ख) सूत्रोल्लेखपूर्वकं कारक-विभक्ति-प्रतिपादनम्। 08 अङ्काः
- घटकम्-4:** भाषाविज्ञानम्— 16 अङ्काः
संस्कृतभाषा (वैदिकी लौकिकी च)। अर्थविज्ञानम्— अर्थपरिवर्तनस्य कारणानि दिशश्च।
ध्वनिविज्ञानम्— उच्चारणावयवाः तेषां प्रकार्याणि च; ध्वनीनां ध्वन्यात्मकं वर्गीकरणम्।
रूपविज्ञानम्— शब्दनिर्माणम्; शब्दानां तत्त्वानि; धातुः प्रत्ययश्च। वाक्यविज्ञानम्— पदक्रमः।

टिप्पण्यः :-

- (क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) तृतीयघटकाश्रितः चतुर्थः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
I. प्रथमः प्रश्नः —अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4X4=16अङ्काः)

KURUKSHETRA UNIVERSITY
SYLLABUS (M. A. SANSKRIT, SEMESTER-I & II)
(Modified w.e.f. Session 2015-2016)

II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)–

(क) प्रथमघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं सूत्रद्वयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रचतुष्टयं प्रदास्यते।

(2X4=8अङ्काः)

(ख) प्रथमघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदद्वयस्य प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पदचतुष्टयं प्रदास्यते।

(2X4=8अङ्काः)

III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)–

(क) द्वितीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं सूत्रद्वयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रचतुष्टयं प्रदास्यते।

(2X4=8अङ्काः)

(ख) द्वितीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धस्य पदद्वयस्य प्रमुखसूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रियां लिखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पदचतुष्टयं प्रदास्यते।

(2X4=8अङ्काः)

IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)–

(क) तृतीयघटकोक्तप्रकरणसम्बद्धं सूत्रद्वयं संस्कृतमाध्यमेन सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रचतुष्टयं प्रदास्यते।

(2X4=8अङ्काः)

(ख) तृतीयघटकोक्तप्रकरणानुसारेण पदद्वयस्य सूत्रोल्लेखपूर्वकं संस्कृतमाध्यमेन कारक-विभक्ति-प्रतिपादनाय यथानिर्दिष्टग्रन्थात् चत्वारि अधोरेखाङ्कितानि पदानि प्रदास्यन्ते।

(2X4=8अङ्काः)

V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)–चतुर्थघटकान्तर्गतपाठ्यक्रमसम्बद्धं समीक्षात्मकं प्रश्नद्वयं समाधातुं प्रश्नचतुष्टयं प्रदास्यते।

(2X8=16अङ्काः)

अनुशासितग्रन्थाः

1. लघुसिद्धान्तकौमुदी, वरदराज, व्याख्या० भीमसेन शास्त्री, भैमी प्रकाशन, दिल्ली।
2. लघुसिद्धान्तकौमुदी, व्याख्या० आद्याप्रसाद मिश्र, अक्षयवट प्रकाशन, इलाहाबाद।
3. लघुसिद्धान्तकौमुदी, व्याख्या० धरानन्द शास्त्री घिल्डियाल, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
4. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (पूर्वाङ्क), भट्टोजिदीक्षित, प्रका० मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
5. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (1-2 भाग), व्याख्या० गोपालदत्त पाण्डेय, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी।
6. कारक-प्रकरण (सिद्धान्तकौमुदीस्थ), सम्पा० तथा व्याख्या० श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ।
7. भाषा और भाषिकी, देवीशंकर द्विवेदी, हरियाणा साहित्य अकादमी, चण्डीगढ़।
8. पदपदार्थसमीक्षा, बलदेव सिंह, कुरुक्षेत्र विश्वविद्यालय, कुरुक्षेत्र।
9. सामान्य भाषा-विज्ञान, बाबूराम सक्सेना।
10. Introduction to Comparative Philology, P.D. Gune, Pune.
11. Transformational Grammar, Ratford, A., Cambridge Univ. Press, 1988.
12. Introduction to Linguistics, Ratford, A. et. al., Cambridge Univ. Press, 1999.
13. (a) Introduction to Theoretical Linguistics, Lyons, John, 1968.
(b) Linguistic Semantics, Lyons, John, Cambridge Univ. Press, 1995
14. General Linguistics, An Introductory Survey-Robins, R. H., Indiana Press, Bloomington, 1964.
15. An Introduction to the Science of Meaning, Oxford Blackwell, Semantics, 1962.
16. Sanskrit Syntax, J.S. Speijer, Motilal Banarasidass, Delhi.
17. An Introduction to Language, Fromkin, V. and R. Rodman, New York etc. Harcourt, Brace Jovenovich College Publishers, 1988, 1992.
18. The Principles of Semantics, Blackwell, Ullmann, Stephen, 1957.

KURUKSHETRA UNIVERSITY
SYLLABUS (M. A. SANSKRIT, SEMESTER-I & II)
(Modified w.e.f. Session 2015-2016)

19. Semantic Analysis, Ithaca, N.Y.–Ziff, Paul, Cornell University Press, 1960.
20. Linguistics, An Introduction to Language and Communication-Akmaijan, A.R. Demers and R. Hamish, Cambridge Mass, MIT Press, 1979.

अष्टमपत्रम् : भारतीयदर्शनम् (2)
Paper-VIII : Bharatiyadarshanam (2)

पूर्णाङ्काः 80
आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20
समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1: लौगाक्षिभास्करः, अर्थसङ्ग्रहः : संस्कृतमाध्यमेन निबन्धात्मकाः प्रश्नाः।	16 अङ्काः
घटकम्-2: अर्थसङ्ग्रहः : पङ्क्तिव्याख्या।	16 अङ्काः
घटकम्-3: सदानन्दयोगीन्द्रः, वेदान्तसारः : निबन्धात्मकाः प्रश्नाः।	16 अङ्काः
घटकम्-4: वेदान्तसारः : पङ्क्तिव्याख्या।	16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

- (क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- (ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।
- (ग) प्रथमघटकाश्रितः द्वितीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
  - I. प्रथमः प्रश्नः –अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4X4=16अङ्काः)
  - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टग्रन्थम् आश्रित्य संस्कृतमाध्यमेन एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)
  - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)– सप्रसङ्गं पङ्क्तिद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पङ्क्तित्रयं प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)

KURUKSHETRA UNIVERSITY
SYLLABUS (M. A. SANSKRIT, SEMESTER-I & II)
(Modified w.e.f. Session 2015-2016)

IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)– यथानिर्दिष्टग्रन्थम् आश्रित्य एकं निबन्धं लिखितुं निबन्धद्वयं प्रदास्यते।

(16अङ्काः)

V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)– सप्रसङ्गं पङ्क्तिद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् पङ्क्तित्रयं प्रदास्यते।

(2X8=16अङ्काः)

अनुशासितग्रन्थाः

1. अर्थसंग्रह, सम्पा० तथा व्याख्या० वाचस्पति उपाध्याय, चौखम्बा ओरियण्टलिया।
2. अर्थसंग्रहः, व्याख्या० दयाशङ्कर शास्त्री, कानपुर।
3. अर्थसंग्रहः, व्याख्या० सत्यप्रकाश शर्मा, साहित्य भण्डार, मेरठ।
4. Arthasaṅgraha, Eng. Tr. A.B. Gajendragadkar and R.D. Karmarkar, Motilal Banarsidass, Delhi.
5. Arthasaṅgraha, Eng. Tr. G. Thibaut, Delhi.
6. वेदान्तसार, व्याख्या० बदरीनाथ शुक्ल, वाराणसी।
7. वेदान्तसार, सम्पा० तथा व्याख्या० राममूर्ति शर्मा, दिल्ली।
8. वेदान्तसार, व्याख्या० गजानन शास्त्री मुसलगाँवकर, वाराणसी।
9. वेदान्तसार, सम्पा० तथा व्याख्या० डॉ० आद्याप्रसाद मिश्र, अक्षयवट प्रकाशन, इलाहाबाद।
10. Vedāntasāra, Eng. Tr. M. Hiriyanna.
11. Vedāntasāra, Eng. Tr. Swami Nikhilananda.

**नवमपत्रम् : काव्यम् काव्यशास्त्रम् च
Paper-IX : Kavyam Kavyashastram Cha**

पूर्णाङ्काः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्काः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

- घटकम्-1:** बाणभट्टः, कादम्बरी : महाश्वेतावृत्तान्तः, अधोनिर्दिष्टः अंशः – 16 अङ्काः
'तच्च पवनोद्धूतैरितस्ततः' इत्यारभ्य 'कथं कथमिति तमतिचिरं व्यलोकयम्' इति पर्यन्तम्।
–गद्यांश-व्याख्या।
- घटकम्-2:** कालिदासः, मेघदूतम् : पूर्वमेघः, श्लोकाः 34तः समाप्तिपर्यन्तम् (संस्कृतमाध्यमेन) 16 अङ्काः
–श्लोकव्याख्या।
- घटकम्-3:** विश्वनाथः, साहित्यदर्पणः – कारिकाव्याख्या, विवेचनात्मकः प्रश्नः च। 16 अङ्काः
–प्रथमः परिच्छेदः। द्वितीयः परिच्छेदः – अभिधानिरूपणम्, कारिका-संख्या 4 पर्यन्तम्।
- घटकम्-4:** साहित्यदर्पणः – कारिकाव्याख्या, विवेचनात्मकः प्रश्नः च। 16 अङ्काः
–द्वितीयः परिच्छेदः, लक्षणानिरूपणम् व्यञ्जनानिरूपणम् च (कारिकाः 5-20)।

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रथमप्रश्ने घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

KURUKSHETRA UNIVERSITY
SYLLABUS (M. A. SANSKRIT, SEMESTER-I & II)
(Modified w.e.f. Session 2015-2016)

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः वैकल्पिकः भवेत्।

(ग) द्वितीयघटकाश्रितः तृतीयः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्गहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं संस्कृतमाध्यमेन भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे पञ्च (5) अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
  - I. प्रथमः प्रश्नः—अयं (प्रथमः) प्रश्नः घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने चत्वारः (4) विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। (4X4=16अङ्काः)
  - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)— सप्रसङ्गं काव्यसौष्टवनिर्देशपूर्वकं गद्यांशद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थाद् गद्यांशत्रयं प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)
  - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)— सप्रसङ्गं श्लोकद्वयं संस्कृतमाध्यमेन व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकत्रयं प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)
  - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)— सप्रसङ्गं कारिकाद्वयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकात्रयं प्रदास्यते।

अथवा

एकं विवेचनात्मकं प्रश्नं समाधातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थसम्बद्धं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते। (16अङ्काः)
  - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)— सप्रसङ्गम् एकां कारिकां व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयं प्रदास्यते।

अथवा

यथानिर्दिष्टग्रन्थसम्बद्धं विवेचनात्मकम् एकं प्रश्नं समाधातुं प्रश्नद्वयं प्रदास्यते।

अथवा

यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सप्रसङ्गं व्याख्यातुम् एका कारिका तद्विकल्पे च समाधातुम् एकः विवेचनात्मकः प्रश्नः प्रदास्यते। (16अङ्काः)

अनुशासितग्रन्थाः

1. कादम्बरी, महाश्वेतावृत्तान्तः, सम्पा० आचार्यः रामनाथः शर्मा, राजेन्द्रकुमारः शास्त्री च, साहित्यभण्डारम्, मेरठनगरम्, पञ्चमसंस्करणम्, 2001
2. कादम्बरी, महाश्वेतावृत्तान्त, सम्पा० आचार्य कपिलदेव गिरि, वाराणसी।
3. कादम्बरी : एक सांस्कृतिक अध्ययन, डॉ० वासुदेवशरण अग्रवाल।
4. बाणभट्ट का साहित्यिक अनुशीलन, अमरनाथ पाण्डेय।
5. साहित्यदर्पण, सम्पा० पी०वी० काणे, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।
6. साहित्यदर्पण, व्याख्या० कृष्णमोहन शास्त्री।
7. साहित्यदर्पण, सम्पा० शालिग्राम शास्त्री, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।

KURUKSHETRA UNIVERSITY
SYLLABUS (M. A. SANSKRIT, SEMESTER-I & II)
(Modified w.e.f. Session 2015-2016)

दशमपत्रम् : धर्मतन्त्रागमः (2)

Paper-X : Dharmatantragamah (2)

पूर्णाङ्कः 80

आन्तरिकमूल्याङ्कनाङ्कः 20

समयः 3 होराः (3 Hours)

घटकम्-1: प्रत्यभिज्ञाहृदयम् – श्रीक्षेमराजकृतम्	16 अङ्काः
घटकम्-2: ब्रह्मसंहिता, पञ्चमोऽध्यायः	16 अङ्काः
घटकम्-3: आचार्यशङ्करः, सौन्दर्यलहरी : 1-50 पद्यानि	16 अङ्काः
घटकम्-4: आचार्यशङ्करः, सौन्दर्यलहरी : 51-100 पद्यानि (संस्कृतमाध्यमेन)	16 अङ्काः

टिप्पण्यः :-

(क) प्रश्नपत्रे **पञ्च (5)** अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र **प्रथमप्रश्ने** घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य चत्वारः विकल्परहिताः (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते। अन्ये प्रश्नाः क्रमशः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थ-घटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

(ख) व्याख्यात्मकप्रश्नेषु 50% अंशः आलोचनात्मकप्रश्नेषु च 100% अंशः **वैकल्पिकः** भवेत्।

(ग) चतुर्थघटकाश्रितः **पञ्चमः प्रश्नः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति। अन्ये प्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

1. प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत्।
2. प्रश्नपत्रे **पञ्च (5)** अनिवार्याः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
3. प्रश्नानाम् अङ्कानां च विभाजनम् अधोलिखितरूपेण भविष्यति—
  - I. प्रथमः प्रश्नः (घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रमाश्रितः)— अस्मिन् प्रश्ने **चत्वारः विकल्परहिताः** (अनिवार्याः) संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं प्रदास्यन्ते। (4X4=16अङ्काः)
  - II. द्वितीयः प्रश्नः (प्रथमघटकाश्रितः)— यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य **एकं** प्रश्नं संस्कृत/हिन्दी/आङ्ग्लभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं **प्रश्नद्वयं** प्रदास्यते। (16अङ्काः)
  - III. तृतीयः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः)— यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य **पाठांशद्वयं** सप्रसङ्गं व्याख्यातुं **पाठांशत्रयं** प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)
  - IV. चतुर्थः प्रश्नः (तृतीयघटकाश्रितः)— यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य **निबन्धात्मकं प्रश्नद्वयं** प्रक्ष्यते। (16अङ्काः)
  - V. पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः)— यथानिर्दिष्टपाठ्यक्रमम् आश्रित्य **पाठांशद्वयं** सप्रसङ्गं **संस्कृतमाध्यमेन** व्याख्यातुं **पाठांशत्रयं** प्रदास्यते। (2X8=16अङ्काः)

अनुशासितग्रन्थाः

1. प्रत्यभिज्ञाहृदयम् – श्रीक्षेमराज, चौखम्बा, वाराणसी।
2. Pratyabhijñāhṛdayam, English translation & Notes by Thakur Jaidev Singh, Motilal Banarsidass, Delhi.

KURUKSHETRA UNIVERSITY
SYLLABUS (M. A. SANSKRIT, SEMESTER-I & II)
(Modified w.e.f. Session 2015-2016)

3. Śrī Brahma-Saṁhitā (Chapter-5), Tr. & Purport by Bhaktisiddhānta Sarasvatī Goswami Ṭhākura, Bhaktivedanta Book Trust, Bombay, 1991
4. श्रीब्रह्मसंहिता, श्रीजीवगोस्वामिकृतटीकासहिता, मद्रास, 1958
5. सौन्दर्यलहरी, श्रीशङ्कराचार्यविरचिता, लक्ष्मीधराव्याख्यासहिता, चौखम्बा कृष्णदास अकादमी, वाराणसी, 2007
6. सौन्दर्यलहरी, व्याख्या-हरिहरप्रसाद त्रिपाठी, चौखम्बा संस्कृत सीरीज ऑफिस, वाराणसी, 2005

